

BÀI 1

TÔI ĐI HỌC

ĐỌC – HIỂU VĂN BẢN

I – MỤC TIÊU CẦN ĐẠT

Giúp HS :

– Cảm nhận được tâm trạng hồi hộp, cảm giác ngỡ ngàng của nhân vật "tôi" ở buổi tựu trường đầu tiên trong đời.

– Thấy được ngòi bút văn xuôi giàu chất thơ, gợi dư vị trữ tình man mác của Thanh Tịnh.

II – NHỮNG ĐIỀU CẦN LƯU Ý

1. Thanh Tịnh (1911 – 1988) có tên khai sinh là Trần Văn Ninh, lên 6 tuổi được đổi là Trần Thanh Tịnh. Thanh Tịnh học tiểu học và trung học ở Huế, từ năm 1933 bắt đầu đi làm rồi vào nghề dạy học. Đây cũng là thời gian ông bắt đầu sáng tác văn chương. Trong sự nghiệp sáng tác của mình, Thanh Tịnh đã có mặt trên khá nhiều lĩnh vực : truyện ngắn, truyện dài, thơ, ca dao, bút kí văn học,... Song có lẽ ông thành công hơn cả ở truyện ngắn và thơ. Những truyện ngắn hay nhất của Thanh Tịnh, nhìn chung, toát lên một tình cảm êm dịu, trong trẻo. Văn ông nhẹ nhàng mà thấm sâu, mang dư vị vừa man mác buồn thương, vừa ngọt ngào quyến luyến. *Tôi đi học* là một trường hợp tiêu biểu như vậy.

2. *Tôi đi học* không thuộc loại truyện ngắn chứa đựng nhiều sự kiện, nhân vật, những xung đột xã hội. Toàn bộ tác phẩm là "những kỉ niệm mơn man của buổi tựu trường" qua hồi tưởng của nhân vật "tôi". Vì thế, khi giảng, GV cần tạo ra không khí, tâm thế tiếp nhận phù hợp với nội dung, đặc trưng của truyện.

Truyện ngắn này bố cục theo dòng hồi tưởng của nhân vật "tôi". Qua dòng hồi tưởng ấy mà Thanh Tịnh diễn tả cảm giác, tâm trạng theo trình tự thời gian của một buổi tựu trường. Bởi thế GV cần chú ý khơi gợi cho HS cảm nhận tâm trạng hồi hộp, cảm giác ngỡ ngàng và trang trọng của nhân vật "tôi" ở từng bước, từng thời điểm : trên đường cùng mẹ tới trường, nhìn ngôi trường và các bạn, nghe gọi tên và phải rời bàn tay mẹ cùng các bạn đi vào lớp, ngồi vào chỗ của mình và đón nhận giờ học đầu tiên.

3. Trong cuộc đời mỗi con người, những kỉ niệm tuổi học trò thường được lưu giữ bền lâu trong trí nhớ. Đặc biệt, càng đáng nhớ hơn là các kỉ niệm, các ấn tượng của ngày tựu trường đầu tiên. Truyện ngắn *Tôi đi học* diễn tả cảm xúc ấy ở nhân vật "tôi", gieo vào lòng ta bao nỗi niềm băng khuâng, bao rung cảm nhẹ nhàng trong sáng. Đọc truyện ngắn này, chúng ta như được cùng tác giả trở về ngày đầu tiên của tuổi học trò để sống lại "những kỉ niệm mơn man".

Cần chú ý khai thác sự kết hợp hài hoà giữa miêu tả với biểu cảm trong tác phẩm, giúp HS hiểu đặc sắc của truyện ngắn Thanh Tịnh.

III – TIẾN TRÌNH TỔ CHỨC CÁC HOẠT ĐỘNG DẠY – HỌC

Hoạt động 1. Giới thiệu bài.

GV có thể dựa vào phần *Những điều cần lưu ý* để giới thiệu ngắn gọn với HS về tác giả Thanh Tịnh và truyện ngắn *Tôi đi học*. Cần nhấn mạnh về đặc sắc của văn xuôi Thanh Tịnh, về đề tài của *Tôi đi học*.

Hoạt động 2. Hướng dẫn đọc văn bản và tìm hiểu chú thích.

Lưu ý đọc kĩ các chú thích 2, 6, 7.

Hoạt động 3. Hướng dẫn đọc – hiểu văn bản.

1. Tìm hiểu trình tự diễn tả những kỉ niệm của nhà văn trong tác phẩm.

– Từ hiện tại mà nhớ về dĩ vãng : biến chuyển của trời đất cuối thu và hình ảnh mấy em nhỏ rụt rè núp dưới nón mẹ lần đầu tiên đi đến trường gợi cho nhân vật "tôi" nhớ lại mình ngày ấy cùng những kỉ niệm trong sáng.

– Tâm trạng, cảm giác của nhân vật "tôi" trên con đường cùng mẹ tới trường.

– Tâm trạng, cảm giác của nhân vật "tôi" khi nhìn ngôi trường ngày khai giảng, khi nhìn mọi người, các bạn, lúc nghe gọi tên mình và phải rời bàn tay mẹ để vào lớp.

– Tâm trạng, cảm giác của nhân vật "tôi" lúc ngồi vào chỗ của mình và đón nhận giờ học đầu tiên.

2. Tìm những hình ảnh, chi tiết chứng tỏ tâm trạng hồi hộp, cảm giác ngỡ ngàng của nhân vật "tôi".

– Con đường, cảnh vật chung quanh vốn rất quen nhưng lần này tự nhiên thấy lạ, tự cảm thấy có sự thay đổi lớn trong lòng mình.

– Cảm thấy trang trọng, đứng đắn với bộ quần áo, với mấy quyển vở mới trên tay.

– Cẩn thận, nâng niu mấy quyển vở, vừa lúng túng vừa muốn thử sức, muốn khẳng định mình khi xin mẹ được cầm cả bút, thước như các bạn khác.

– Bỗng thấy sân trường hôm nay dày đặc cả người, ai cũng áo quần sạch sẽ, gương mặt vui tươi sáng sủa.

– Ngôi trường vừa xinh xắn vừa oai nghiêm khác thường. Cảm thấy mình bé nhỏ so với nó, nhân vật "tôi" đâm ra lo sợ vẩn vơ.

– Hồi hộp chờ nghe tên mình. "Nghe gọi đến tên, tôi tự nhiên giật mình và lúng túng".

– Bỗng càng cảm thấy sợ khi sắp phải rời bàn tay dịu dàng của mẹ. Những tiếng khóc nức nở hay thút thít bật ra rất tự nhiên như phản ứng dây chuyền lúc ấy. Cảm thấy mình bước vào một thế giới khác và cách xa mẹ hơn bao giờ hết.

– Cảm thấy vừa xa lạ vừa gần gũi với mọi vật, với người bạn ngồi bên cạnh.

– Vừa ngỡ ngàng mà vừa tự tin, nhân vật "tôi" nghiêm trang bước vào giờ học đầu tiên.

3. Trình bày cảm nhận về thái độ, cử chỉ của những người lớn đối với các em bé lần đầu đi học.

– Các phụ huynh đều chuẩn bị chu đáo cho con em ở buổi tựu trường đầu tiên, đều trân trọng tham dự buổi lễ quan trọng này. Có lẽ các vị cũng đang lo lắng, hồi hộp cùng con em mình.

– Ông đốc là hình ảnh một người thầy, một người lãnh đạo nhà trường rất từ tốn, bao dung. Thầy giáo trẻ dạy học sinh lớp mới cũng chứng tỏ là một người vui tính, giàu tình thương yêu.

– Qua các hình ảnh về người lớn, chúng ta nhận ra trách nhiệm, tấm lòng của gia đình, nhà trường đối với thế hệ tương lai. Đó là một môi trường giáo dục ấm áp, là một nguồn nuôi dưỡng các em trưởng thành.

4. Tìm và phân tích các hình ảnh so sánh được nhà văn vận dụng trong truyện ngắn.

– Nên chú ý ba hình ảnh so sánh sau :

"Tôi quên thế nào được những cảm giác trong sáng ấy nảy nở trong lòng tôi như mấy cành hoa tươi mỉm cười giữa bầu trời quang đãng."

"Ý nghĩ ấy thoáng qua trong trí tôi nhẹ nhàng như một làn mây lướt ngang trên ngọn núi."

"Họ như con chim con đứng trên bờ tổ, nhìn quăng trời rộng muốn bay, nhưng còn ngập ngừng e sợ. Họ thèm vụng và ước ao thầm được như những người học trò cũ, biết lớp, biết thầy để khỏi phải rụt rè trong cảnh lạ."

– Các so sánh trên xuất hiện ở các thời điểm khác nhau để diễn tả tâm trạng, cảm xúc của nhân vật "tôi". Đây là các so sánh giàu hình ảnh, giàu sức gợi cảm được gắn với những cảnh sắc thiên nhiên tươi sáng, trữ tình.

– Nhờ các hình ảnh so sánh như thế mà cảm giác, ý nghĩ của nhân vật "tôi" được người đọc chúng ta cảm nhận cụ thể, rõ ràng hơn. Cũng nhờ chúng, truyện ngắn thêm man mác chất trữ tình trong trẻo.

5. Nhận xét về đặc sắc nghệ thuật và sức cuốn hút của tác phẩm.

a) Đặc sắc nghệ thuật :

– Truyện ngắn được bố cục theo dòng hồi tưởng, cảm nghĩ của nhân vật "tôi", theo trình tự thời gian của một buổi tựu trường.

– Sự kết hợp hài hoà giữa kể, miêu tả với bộc lộ tâm trạng, cảm xúc.

Chính các đặc sắc nghệ thuật trên góp phần quan trọng tạo nên chất trữ tình của tác phẩm.

b) Sức cuốn hút của tác phẩm được tạo nên từ :

– Bản thân tình huống truyện (buổi tựu trường đầu tiên trong đời đã chứa đựng cảm xúc thiết tha, mang bao kỉ niệm mới lạ, "mơn man" của nhân vật "tôi").

– Tình cảm ấm áp, trìu mến của những người lớn đối với các em nhỏ lần đầu tiên đến trường.

– Hình ảnh thiên nhiên, ngôi trường và các so sánh giàu sức gợi cảm của tác giả.

Toàn bộ truyện ngắn toát lên chất trữ tình thiết tha, êm dịu.

6. GV tổng kết căn cứ vào *Mục tiêu cần đạt* trong SGK, *Kết quả cần đạt* và *Ghi nhớ* trong SGK.

Hoạt động 4. Hướng dẫn luyện tập.

a) Hướng dẫn HS biết tổng hợp, khái quát lại dòng cảm xúc, tâm trạng của nhân vật "tôi" thành các bước theo trình tự thời gian. Đó cũng là căn cứ để nhìn ra tính thống nhất của văn bản. Trong khi làm điều này, nên chú ý chỉ ra sự kết hợp hài hoà giữa trữ tình (biểu cảm) với miêu tả, kể (tự sự) của ngôi bút văn xuôi Thanh Tịnh.

b) Gợi ý, định hướng cho HS cách viết bài văn ngắn ghi lại ấn tượng của mình ở buổi tựu trường đầu tiên. Chú ý trình bày có cảm xúc các ấn tượng riêng. Hoạt động luyện tập này có thể làm ở nhà.